

ПОЛІТИЧНИЙ ПОРТРЕТ ВАЦЛАВА ГАВЕЛА

Розглянуто та висвітлено усі аспекти діяльності президента Вацлава Гавела, досвід становлення нової держави, формування її зовнішньої та внутрішньої політики, обрання основних векторів діяльності на міжнародній політичній арені. Розглянуто вплив глави держави на формування позиції та стратегії держави у міжнародному політичному середовищі. Особливу увагу приділено дослідженню політичної кар'єри Вацлава Гавела як останнього президента Чехословаччини та першого президента Чеської держави.

Ключові слова: Чеська Республіка, зовнішньополітична стратегія, Вацлав Гавел, політичний лідер, президент, зовнішня політика, дипломатичні відносини.

Формування національної стратегії держави та її зовнішньої політики залежить від багатьох факторів, а саме: від геополітичних, економічних, соціальних, військово-стратегічного потенціалу тощо. Глава держави виступає гарантом незалежності, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості кордонів. Увесь сукупний потенціал безпосередньо впливає на вироблення зовнішньополітичної стратегії та формування позиції держави на міжнародній політичній арені.

Мета пропонованого дослідження – проаналізувати вплив Вацлава Гавела на формування зовнішньополітичного курсу Чехії як першого президента після проголошення незалежності.

Політичний портрет Вацлава Гавела є актуальною темою дослідження для науковців. Зокрема, Л. Ржегоржікова у своїй статті «Хто такий Вацлав Гавел» розкрила усі аспекти становлення політичного лідера, формування його поглядів та пріоритетів [10]. Л. Павлишин у праці «Досвід інтеграції Чеської Республіки до Європейського союзу» (1993–2004 рр.) дослідив аспекти, які вплинули на формування зовнішньополітичного курсу Чехії після розпаду Чехословаччини та як саме перший президент Чехії Вацлав Гавел сформував довгострокову стратегію розвитку держави у сфері міжнародних відносин [9]. С. Павленко у роботі «Трансформація зовнішньої політики Чеської Республіки на межі ХХ–ХІ ст.» дослідив основні напрямки зовнішньої чеської політики та її стратегічні пріоритети, які були закладені на початку утворення молодого держави після розпаду Чехословаччини [8]. J. Rychlík у праці «Rozpad Československa. Česko–slovenské vztahy 1989–1992» дослідив аспекти розпаду Чехословаччини та подальшу долю двох нових молодих держав [19]. Такі дослідники, як С. Мотрук [5], В. Приходько [6], А. Слесаренко [9] висвітлили суспільно-політичну ситуацію Чехословаччини під час демократичних перетворень та боротьбу із комуністичним режимом.

Виклад основного матеріалу. Період панування комуністичного режиму на території Центрально-Східної Європи залишив свій вплив на подальший розвиток колишніх соціалістичних республік. Процес розпаду Радянського Союзу був очевидним та цілком закономірним. Тенденція до демократизації та хвилі тяжіння до європейського шляху розвитку визначили долю для усієї посткомуністичної Європи. На політичній карті світу, після розпаду Чехословаччини з'явилися нові держави – Чехія та Словаччина, які зуміли вистояти у даній боротьбі та сформувати свою власну незалежну національну стратегію та виробити лінію своєї зовнішньої політики.

Висвітлення питання дослідження політичного портрету президента держави є надзвичайно актуальним для розуміння його ролі у процесі розвитку та формування зовнішньої політики. Визначення політичної складової діяльності президента та його подальшого впливу на процес розвитку держави, її позиції на міжнародній політичній арені вимагає послідовного та глибокого вивчення усіх чинників, які формують та

визначають стратегію поведінки президента. Даною сферою займаються провідні фахівці у сфері міжнародних відносин, задля проведення глибокого аналізу прийняття тих чи інших рішень, якими керується глава держави у процесі формування основного курсу зовнішньої політики на міжнародній арені.

Національна стратегія та зовнішня політика Республіки Чехія бере свій початок із проголошення незалежності у січні 1993 року. Нова молода держава розпочала свою власну сучасну історію державотворення. Згідно із Конституцією Чехії, яка була прийнята Чеською Національною радою 16 грудня 1992 року і вступила у дію з 1 січня 1993 року було визначено, що Чеська Республіка є суверенною, єдиною і демократичною правовою державою, заснованою на повазі прав і свобод людини та громадянина. Територія Чеської Республіки є неподільною, її державні кордони можуть змінюватися тільки конституційним законом [12].

Вацлав Гавел – останній президент Чехословаччини та перший президент Чеської держави, проявив себе не лише всередині політичного середовища у якості провідного лідера, але і як визначна постать із вагомим авторитетом на міжнародній арені.

Видатний чеський політик, дисидент, політичний громадський діяч, драматург, есеїст Вацлав Гавел народився 5 жовтня 1936 року у Празі. Був дев'ятим та останнім президентом Чехословаччини упродовж 1989–1992 років, а також першим президентом нової молоді незалежної Чехії упродовж 1993–2003 років [2]. Його політична кар'єра стрімко розвивалась, що дало своє відображення у формуванні амбіційних поглядів майбутнього президента. Розпад Чехословаччини на дві незалежні держави був неминучим, у зв'язку із зародженням демократичних настроїв серед населення та підризу довіри до комуністичного режиму.

Політичні зміни у Чехословаччині давали про себе знати новою хвилею реформувань та нововведень. У 1956 році соціалістичний лідер Микита Хрущов на XX з'їзді КПРС розкритикував культ особи Йосипа Сталіна. Завдяки цьому, у Чехословаччині відчувалася незначна суспільна відлига. Наприклад, Союз чехословацьких письменників почав видавати журнал, у якому публікувались твори молодих літературів. Вацлав Гавел тоді здійснив революційний крок, написав листа до редакції із зауваженням щодо того, що потрібно писати про щось нове. Редакція журналу надрукувала цей лист під назвою «Сумніви щодо програми» у вересневому номері. Піля цього, Вацлаву Гавелу вперше привідкрився публічний простір [3, с. 53]. Чеський президент і драматург Вацлав Гавел був найнесподіванішим і найяскравішим новим лідером, який очолив одну із миротворчих революцій Східної Європи проти комунізму. Ключем до його досягнення було надзвичайне поєднання інтелекту, моральної стійкості та природнього політичного підходу. Вацлав Гавел ніколи не прагнув очолити антикомуністичну опозицію або навіть стати кандидатом у президенти. Він просто прагнув справедливості та за будь-яку ціну хотів її досягнути [15]. Вацлав Гавел став одним із засновників так званої «організації незалежного мислення», «Хартії 77», на яку влада направила всю міць репресій [11].

У другій половині 1980–х років загальна ситуація в Чехословаччині стала більш спокійною, особливо після початку перебудови у Радянському Союзі [14]. Однак, ніщо вже не змогло зупинити розвиток антикомуністичних рухів. Період шести тижнів (з 17 листопада по 29 грудня 1989 року), відомий також як «Оксамитова революція», призвів до безкровного повалення чехословацького комуністичного режиму [5]. Ця подія призвела до остаточного припинення панування комуністичного режиму та відкрила шлях до нового розвитку держави. Через два місяці, у лютому 1990 року, Вацлав Гавел

був обраний, як кандидат від «Громадянського форуму», на пост президента Чехословаччини.

Вацлав Гавел досягнув високої позиції визнаного морального авторитету за його ставлення до суспільного та політичного життя в роки тоталітарного режиму. Завдяки його глибоким уявленням про проблеми сучасної цивілізації та глибинних роздумів, він став поважною постаттю, цілком унікальною серед політиків, у новій конституційній функції [16]. Вацлав Гавел був своєрідним політиком та президентом. Він був типовим лише в одному відношенні: хотів займатися політикою та мав передові владні амбіції, але ніколи це не показував [17].

Чехословацьке суспільство, яке перебувало в розпачі через бездіяльність комуністичного режиму, було вдячне за таку зміну державного ладу. Цим Вацлав Гавел пришвидшив шлях розвитку держави до стандартної демократії західного типу [3, с. 410]. У роки президентства, впродовж 1989–1992 років, Вацлав Гавел зумів правильно обрати курс розвитку демократичного суспільства та закласти основу для утворення двох нових, незалежних держав, внаслідок розпаду Чехословаччини.

Однак, ніхто не зміг протистояти демократичним настроям серед населення Чехословаччини, яке прагнуло до відокремлення. З поста президента Чехословацької Республіки Вацлав Гавел подав у відставку 20 липня о 18 годині через три дні, після проголошення Декларації про Державний суверенітет Словацької Республіки 17 липня 1992 року [18].

1 січня 1993 року Чеська Республіка стала однією із суверенних держав. До її складу ввійшли Чехія і Моравія. Офіційно, Прага заявила про себе як надійного європейського партнера, активного члена НАТО та Європейського Союзу. Нова суверенна держава почала свій власний шлях розвитку під керівництвом президента Вацлава Гавела.

Президент Чехії наділений широкими повноваженнями. Згідно із Конституцією, він не несе відповідальність перед парламентом і не може бути позбавлений ним своїх повноважень. Президент має право розпускати парламент і після відставки уряду повинен зосереджувати в своїх руках всю повноту виконавчої влади. Чеський парламент визнав незаконний режим, який з 1968 року перебував при владі за допомогою окупаційних військ іноземних держав і визначив, що Комуністична партія Чехословаччини і її члени повинні нести відповідальність за методи управління країною в тоталітарний період. В економічній галузі, Чеська Республіка обрала прозахідну орієнтацію. Після розподілу Чехословаччини, її економічні основи майже повністю перейняла Чехія. В колишній Чехословаччині, економічні реформи були розроблені і втілювалися в практику за активної участі Вацлава Клауса. Після нетривалої перерви у травні 1993 року, в Чехії розпочався новий етап приватизації, який проводився опираючись на власні сили та ресурси. Реформи були спрямовані на підвищення матеріального рівня життя населення [4, с. 144–145]. Під час президентської каденції Вацлава Гавела зовнішня політика Чеської Республіки почала набирати обертів. Завдяки його президентській діяльності молода держава правильно обрала курс свого розвитку, що відкрило майбутній вступ до Європейського Союзу та НАТО. 20 січня 1998 року Вацлава Гавела було переобрано на другий президентський термін [20]. Завдяки його діяльності зовнішня політика Чеської держави ще більше набула проєвропейського характеру, що у подальшому призвело до міцного утвердження на міжнародній політичній арені світу. Чехія стала членом НАТО у березні 1999 року, а у 2004 році приєдналась до Європейського Союзу.

Майже 13 років лідер «Оксамитової революції», дисидент, талановитий драматург європейської і світової слави пробув на посту президента [1, с. 6]. Він був досконалим політиком, знав, чого хотів та прагнував за будь-яку ціну досягнути бажаної мети. Йому була властива мистецька неформальність, прагнення бачити у

політиці й естетичну сторону, несприйняття технократичної, духовно обмеженої, матеріалістичної політичної влади [1, с. 9]. Після закінчення своєї президентської діяльності Вацлав Гавел і надалі провадив активну громадську діяльність [13]. Помер видатний політик 18 грудня 2011 року.

Вацлав Гавел – видатна особистість, талановитий політик, неймовірна людина із вольовим характером та неабияким бажанням досягнути поставленої мети. Він став символом боротьби простих людей проти сильної влади, символом людей, які здійснили революцію у Празі в 1989 році, і є символом та доказом того, що дисидент може стати успішним президентом. Я вважаю, що його роль не перебільшена. Цікавим є той факт, як особистість може вплинути на розгортання масового руху за демократію. Вацлав Гавел інстинктивно знав, як діяти у потрібній ситуації, хоча у той час у нього не було жодного досвіду, але це не завадило йому перемогти комуністичний режим на привести країну до нового демократичного шляху свого розвитку.

Вацлав Гавел перебував на пості президента Чеської Республіки протягом 1993–2003 років. Європейське політичне майбутнє у демократичних об'єднаннях, співпраця із провідними державами світу, розвиток демократичних принципів, економічне зростання, підвищення добробуту населення є прямим відображенням політики Вацлава Гавела як першого президента держави, який зумів правильно обрати курс та спрямувати Чехію на шлях розвитку та процвітання.

Він став прикладом того, як особистість може вплинути на подальший розвиток демократичних процесів держави та як можна керувати ситуацією, заручившись підтримкою серед населення та досягнути поставлених цілей.

Було визначено, що становлення незалежної зовнішньої політики нової держави залежить від глави держави, як основного представника у сфері міжнародних відносинах. Вацлав Гавел взяв на себе відповідальність за зовнішньополітичний курс Чехії, за визначення основних напрямків її зовнішньої політики та встановленню поглибленого міжнародного співробітництва, що передбачало активне залучення до провідних міжнародних інституцій та організацій.

Після завершення своєї президентської діяльності, продовжував підтримувати основні права і свободи людини та громадянина, за що отримав багато державних відзнак та міжнародних премій. Він є співзасновником Фонду Дагмар та Вацлава Гавелів «Візе-97», який активно підтримує різноманітні гуманітарні, медичні та освітні проекти.

Вацлав Гавел також відомий і за свої політичні твори, а саме, есе «Сила безсилля», у якому автор відкрито критикує комуністичну владу, їхні антидемократичні діяння. Детально описав природу диктатури та особливості постпоталітарного суспільства. Не можна не згадати про інші відомі його твори, а саме про п'єси «Святкування у садочку», «Повідомлення» та «Ускладнена можливість зосередитися». Вацлав Гавел став символом демократичних перетворень та своїм прикладом показав, як можна досягнути поставлених цілей та привести державу до нового, світлого майбутнього.

Відомий інтелектуал, видатний політик продовжував протягом усього свого життя активну боротьбу за справедливість та дотримання демократичних принципів у виробленні політики. Вацлав Гавел назавжди увійшов в історію як очільник антикомуністичної опозиції, чехословацького дисидентства, ініціатора, одного із авторів створення «Хартії 77». Даний документ став платформою для реалізації демократичних принципів та у майбутньому, формуванню двох незалежних держав.

Перемога громадянських сил стала символом боротьби за власну незалежність та справедливість.

1. Гавел В. Прошу коротко. Розмова з Карелом Гвіздялою, примітки, документи / Вацлав Гавел; Карел Гвіздяла. – Львів: ПАІС., 2016. – 288 с.
2. Кривонос Р. Л. . Гавел Вацлав // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т./Редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. – К: Знання України, 2004 – Т.1 – 760 с.
3. Кайзер Д. Дисидент. Вацлав Гавел. / Д. Кайзер. – К.: Темпора, 2012. – 424 с.
4. Коротка історія Чехії і Словаччини. За редакцією професора П. С. Федорчака. – Івано-Франківськ; Видавництво «Плай» Прикарпатського університету ім. Василя Стефаника; ТзОВ «Галицька друкарня», 1999. – 170 с.
5. Мотрук С. М. З історії дисидентського руху в Чехословаччині (70-ті – середина 80-х рр.) / С. М. Мотрук // Питання нової і новітньої історії. – К. : Київ. ун-т, 1996. – С. 66–75.
6. Приходько В. О. «Ніжна революція» в Чехословаччині та формування нової внутрішньої і зовнішньої політики країни / В. О. Приходько Національний ін-т стратегічних досліджень України. Закарпатський філіал. – Ужгород, 1999. – 95 с.
7. Слесаренко А. Розвиток громадянських ініціатив у Чехословаччині напередодні листопада 1989 р. / А. Слесаренко // Слов'янський вісник / Рівненський ін-т слов'янознавства Київського славістичного ун-ту – Рівненський державний гуманітарний ун-т. – Рівне, 2004. – Вип. 3. Серія «Історичні науки». – С. 156–166.
8. Павленко С. Трансформація зовнішньої політики Чеської республіки на межі ХХ ХІ ст. / С. Павленко – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://papers.univ.kiev.ua/1/istorija/articles/motruk-s-transformation-of-foreign-policy-of-czech-republic-on-border-of_15363.pdf
9. Павлишин Л. Досвід інтеграції Чеської Республіки до Європейського союзу (1993–2004 рр.) / Л. Павлишин – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://history.org.ua/JournALL/mo/mo_2013_22/12.pdf
10. Ржегоржікова Л. Хто такий Вацлав Гавел / Л. Ржегоржікова – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/columns/2016/06/15/213987/>
11. Вацлав Гавел – драматург, дисидент, президент – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dw.com/ru/вацлав-гавел-драматург-дисидент-президент/a-751604>
12. Конституція Чеської республіки – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://legalns.com/download/books/cons/czech_republic.pdf
13. Philip K Howard, Vaclav Havel's Critique of the West, The Atlantic, December 20, 2011.
14. Prague History – The Velvet Revolution / Information resource «livingprague.com» – [Electronic resource]. – Access mode: <https://livingprague.com/prague-history/velvet-revolution/>
15. Vaclav Havel: Dissident playwright who became the first president of the new Czech Republic / Information resource «Independent» – [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.independent.co.uk/news/obituaries/vaclav-havel-dissident-playwright-who-became-the-first-president-of-the-new-czech-republic-6278914.html>
16. Vaclav Havel / Information resource «hrad.cz» – [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/prezidenti-v-minulosti/vaclav-havel>
17. Vaclav Havel: The Man Behind the Velvet Revolution by Daniel Kaiser, author of Dissident Vaclav Havel, speaks about the first critical biography of the famed Czech politician and playwright / Information resource «The Ukrainian Week» – [Electronic resource]. – Access mode: <http://ukrainianweek.com/World/56126>
18. Vaclav Havel / Information resource «Hotelpraguecity» – [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.hotelpraguecity.com/fotky/okoli/havel.html>
19. Rychlík J. Rozpad Československa. Česko-slovenské vztahy 1989–1992. – Bratislava, 2002.
20. Občan Havel: Kouteckého nasládlá propaganda, kterou měla našťěstí rozum odmítnout i Česká televize / Information resource «Blritske listy» – [Electronic resource]. – Access mode: <https://legacy.blisty.cz/art/41840.html>

References

1. Havel V. Proshu korotko. Rozmova z Karelom Hvizhdialoiu, prymitky, dokumenty / Vatslav Havel; Karel Hvizhdiala. – Lviv: PAIS., 2016. – 288 s.
2. Kryvonos R. L. . Havel Vatslav // Ukrainska dyplomatychna entsyklopediia: U 2-kh t./Redkol.: L. V. Huberskyi (holova) ta in. – K: Znannia Ukrainy, 2004 – T.1 – 760 s.
3. Kaizer D. Dysyident. Vatslav Havel. / D. Kaizer. – K.: Tempora, 2012. – 424 s.

4. Korotka istoriia Chekhii i Slovachchyny. Za redaktsiieiu profesora P. S. Fedorchaka. – Ivano-Frankivsk; Vydavnytstvo «Plai» Prykarpatskoho universytetu im. Vasyliia Stefanyka; TzOV «Halyska drukarnia», 1999. – 170 s.
5. Motruk S. M. Z istoriï dysydentskoho rukhu v Chekhoslovachchyni (70–ti – seredyna 80–kh rr.) / S. M. Motruk // Pytannia novoi i novitnoi istorii. – K. : Kyïv. un–t, 1996. – S. 66–75.
6. Prykhodko V. O. «Nizhna revoliutsiia» v Chekhoslovachchyni ta formuvannia novoï vnutrishnoi i zovnishnoi polityky kraïny / V. O. Prykhodko Natsionalnyï in–t stratehichnykh doslidzhen Ukraïny. Zakarpatskyï filial. – Uzhhorod, 1999. – 95 s.
7. Slesarenko A. Rozvytok hromadianskykh initsiatyv u Chekhoslovachchyni naperedodni lystopada 1989 r. / A. Slesarenko // Slovianskyï visnyk / Rivnenskyï in–t slovianoznavstva Kyïvskoho slavistychnoho un–tu – Rivnenskyï derzhavnyï humanitarnyï un–t. – Rivne, 2004. – Vyp. 3. Seriia «Istorychni nauky». – S. 156–166.
8. Pavlenko S. Transformatsiia zovnishnoi polityky Cheskoï respubliky na mezhi XX XI st. / S. Pavlenko – [Elektronnyï resurs]. – Rezhym dostupu: http://papers.univ.kiev.ua/1/istorija/articles/motruk-s-transformation-of-foreign-policy-of-czech-republic-on-border-of_15363.pdf
9. Pavlyshyn L. Dosvid intehratsii Cheskoï Respubliky do Yevropeiskoho soiuzu (1993–2004 rr.) / L. Pavlyshyn – [Elektronnyï resurs]. – Rezhym dostupu: http://history.org.ua/JournALL/mo/mo_2013_22/12.pdf
10. Rzhhorzhikova L. Khto takyi Vatslav Havel / L. Rzhhorzhikova – [Elektronnyï resurs]. – Rezhym dostupu: <https://life.pravda.com.ua/columns/2016/06/15/213987/>
11. Vatslav Havel – dramaturh, dyssyident, prezydent – [Elektronnyï resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.dw.com/ru/vatslav-havel-dramaturh-dyssyident-prezydent/a-751604>
12. Konstytutsiia Cheskoï respubliky – [Elektronnyï resurs]. – Rezhym dostupu: https://legalns.com/download/books/cons/czech_republic.pdf

This article analyzed all aspects of the activity of President Vaclav Havel, the experience of the formation of a new state, the formation of its foreign policy, the establishment of an independent policy, the vectors of its activity in the international political arena. How directly the head of state affects on the formation of the position and strategy of the state in the international political environment. Particular attention is paid to the study of his political career as the last president of Czechoslovakia and the first president of the Czech state.

Key words: the Czech Republic, foreign policy strategy, Vaclav Havel, political leader, president, foreign policy, diplomatic relations.

УДК 004.744
ББК 62

Тетяна Морикім

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Доводиться ключова роль засобів масової інформації у функціонуванні громадянського суспільства. Акцентується увага на ролі соціальних медіа у становленні громадянського суспільства в умовах інформаційно-комунікаційної революції. Підкреслюється значення нових можливостей відтворення образу, звуку, тексту завдяки електронним технологіям. Наголошується на громадському контролі за владою як функції соціальних медіа.

Ключові слова : громадянське суспільство, інформаційні технології, соціальні мережі, технологія комунікації, мережеве суспільство.

Виклад основного матеріалу. Метою статті є проаналізувати та дослідити вплив соціальних мереж на громадську думку. Визначити плюси та мінуси інтернет-мережі як популярного носія інформації.

Громадянське суспільство в сучасній Україні характеризується активним розвитком його інститутів (різноманітних об'єднань громадян, засобів масової інформації) та підвищенням громадської активності населення.

Важливим чинником у формуванні громадянського суспільства є забезпечення права на вільне самовираження (ч.1 ст.34 Конституції України) та права кожного на